

Šindelář, Pavel

Mon-khmérská (austroasiatská) etnika

In: Šindelář, Pavel. *Etnografie Číny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 142-151

ISBN 978-80-210-7049-3; ISBN 978-80-210-7052-3 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/130594>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Mon-khmérská (austroasiatská) etnika

Bulangové (布朗族 *Bùlǎng zú*)

alternativní označení: Blang, Bulong, Palaung, Punam

populace: 119 639 obyvatel

výskyt v ČLR: provincie Yunnan (Xinshuangbanna Daiská autonomní prefektura, prefektura Licang)

výskyt mimo ČLR: Thajsko, Barma

jazyk: blang

- R austroasijská (též mon-khmer)
- V palaungická (též palaung-wa)

OBR. 40

Bulangové patří do austroasiatské etno-jazykové rodiny a žijí v jihozápadní Číně v provincii Yunnan (zejména v daiské autonomní prefektuře Xinshuangbanna a v prefektuře Lingcang, kde sdílí s Lahuy, Wai a Daii vlastní autonomní okres Shuangjiang). Sami sebe chápou jako skupinu vnitřně diferenciovanou a nazývají

se různými jmény v závislosti na lokalitě, kterou obývají: za „Bulangy“ se označují v Xinshuangbanna, „Wu“ si říkají v Zhengkaii a Jingdongu, „Weng hong“ ve Wendong a ostatní z Shuangjiang, Yunxian a Mojiang se označují za „Awa“. Před rokem 1949 byli svému okolí známi pod označím „Punam“. Dorozumívají se rozdílnými dialekty, někdy až do té míry, že si mezi sebou vzájemně nerozumí. Čínští etnografové považují Bulangy za potomky kmene Pú (濮, známé též jako Băipú 百濮, tedy „Sto kmenů Pu“), který dle tradiční čínské historiografie obýval v minulosti údolí řeky Lancang (Mekong).

Většina dnešních Bulangů žije v yunnanských horách, v subtropickém pásmu ve výškách okolo 1 500–2 300 m. n. m., pro které je charakteristická úrodná půda a dostatek dešťových srážek. Tradičním způsobem jejich obživy je obdělávání této půdy, na které pěstují především proslulý čaj Pu'er, dále také rýži či bavlnu. Typickou úpravou pokrmů je vaření a pečení v banánových listech, rádi si potravu nakládají do kyselých nálevů. Kuře s nakládanými bambusovými výhonky nebo čerstvě upečené ryby patří mezi jejich nejtypičtější slavnostní pokrmy.

Své tradiční dvoupatrové obydlí budují Bulangové na bambusových pilířích, kde spodní patro slouží k hospodářskému využití (jako sklad na nářadí, spíž na uskladnění zemědělské produkce i jako chlév pro dobytek, slepice atp.), horní pak slouží jako patro obytné s ohništěm, společnou síní a ložnicemi. Celobambusové stavby vydrží zhruba 20 let, každý druhý rok je však potřeba vyměnit bambusovou pokrývkou střechy. Na stavbách nových domů se podílí celá vesnická komunita. Pro Bulangy je vůbec bambus hlavním materiálem pro výrobu předmětů každodenní potřeby od oděvu, přes nádobí až po nábytek.

Tradiční oděv Bulangů se vyznačuje převahou tmavých barev (černé nebo modré), ale jeho konkrétní vzhled velmi záleží na regionu, v němž se nosí. Například ženy z Xinshuangbanna nosí na hlavě černé turbany, úzké suknice, velké náušnice a košile bez límce. Mladé dívky volí pestřejší barvy, vlasy si běžně zdobí pestrobarevnými květinami a na ruku nosí velké množství stříbrných náramků. Muži nosí svršky s límcem, volné kalhoty a turbany z černé nebo bílé látky. Ruce, hrud' a záda si často zdobí tetováním.

Většina Bulangů zejména v oblasti Xinshuangbanna praktikuje – podobně jako v sousedství žijící Daiové – théravádový buddhismus, který zde tvoří severní hranici jihovýchodně-asijské formy buddhistické tradice zasahující do jinak mahájánové Číny. Silná je i původní víra a rituální praxe zaměřená na uctívání přírody, předků a místních božstev. Z mnoha výročních, lokálních a buddhistických svátků a rituálů jmenujme například v oblasti populární Svátek polévání se vodou (čínsky Pōshuǐjié 泼水节, v Thajsku známý jako Songkran), který se pravidelně odehrává v polovině dubna v celém regionu hlásícímu se k théravádové tradici.

Bulangské ženy jsou vášnivými uživatelkami betelu, rostlinné drogy, populární v celé jihovýchodní Asii. Tzv. „betelové sousto“ obsahuje několik složek: nedozrálé plody palmy arekové a listy pepřovníku betelového potřené vápnem. Někdy se přidávají i listy tabáku, hřebíček nebo kardamon. Při žvýkání betelu se uvolňují různé látky usměrňující sekreci potních a slinných žláz, likvidují střevní parazity a působí celkové osvěžení organismu. Pravidelní žvýkači se poznají podle černě zbarvených zubů a dásní. Pro Bulangy jsou tyto typické černé zuby znamením krásy. Dověří-li dívka či chlapec 15 let, začerní se dotýcnému zuby barvou na znamení jeho dospělosti.

Literatura:

- Howard, Michael – Wattana Wattanapun. (2002). *The Palaung in Northern Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Milne, Mary L. (1924). *Home of an Eastern Clan: A Study of the Palaungs of the Shan States*. Oxford: The Clarendon Press.
- Wang Guoxiang. (1995). *The Bulangs, flowers, love songs and girls*. Kunming: Yunnan Educational Press.

De'angové (德昂族 *Dé 'áng zú*)

alternativní označení: Paluang, Benglong, Palong, Shan

populace: 20 556 obyvatel

výskyt v ČLR: Yunnan

výskyt mimo ČLR: Barma

jazyk: de'anština

- R austroasijská (též mon-khmer)
- V palaungická (též palaung-wa)

OBR. 41

Jedno z méně početných oficiálně uznaných čínských etnik tvoří severozápadní výběžek jinak podstatně početnější mon-khmerské etnické skupiny. Ta obývá zejména severovýchodní Barmu (Palaungská samosprávná zóna) a etnicky pestrou oblast severního Thajska. Jde o vnitřně značně diferencované skupiny, kde nejdůležitější etnika tvoří historicky, kulturně a dialektově odlišené komunity Palé, Rumai a Shwe. Sloučením těchto a několika menších (Danau, Riang) mon-khmerských etnických skupin vznikla v ČLR zastřešující identita De'ang, chápána dnes jako autonomní národnostní menšina. V největší koncentraci obývají yunnanské oblasti Santai Dehongu (Dai-Jingpo AP) a Junnong v prefektuře Lincang.

Jejich život se v mnohém podobá a inspiruje ostatními etniky, s nimiž sdílí životní prostor, jmenovitě s pohoří obývanými etniky Jingpo, Lisu nebo Wa, ale i s v údolích žijícími Daii a pochopitelně se všudypřítomnými Hany. Řada z nich dnes již nehovoří vlastním jazykem a jeho dialekty, většinou přechází k většinovým jazykům svého okolí – jingpoštině, daištině a nejčastěji čínštině.

I způsob života a obživy se v mnohém shoduje s životem okolních etnik. De'angové pěstují zejména rýži (jak závlahovou, tak suchou metodou), dále kukuřici, pohanku, tropické hlíznaté plodiny (taro, sladké brambory), ale také vlašské ořechy nebo jutu. De'angové jsou odpradáвна věhlasní pijáci i pěstitelé čaje, téměř každá rodina pěstuje své vlastní čajové keře na svých zahradách okolo domů mezi zeleninou, banány, mangem, papájou či granátovými jablky. V oblastech, kde žijí, se také velmi daří bambusu. Takzvaný „dračí bambus“ při šířce 10–13 cm dorůstá veliké délky a vyrábí se z něj vše od tradičních obydlí přes hospodářské nástroje až po domácí potřeby. Bambusové výhonky jsou populární delikatesou.

Většina De'angů praktikuje théravádový buddhismus a buddhistické chrámy lze nalézt ve většině jejich větších sídel. Přibližně od 10. roku života jsou chlapci posíláni na vzdělání do buddhistických klášterů, kde jen menší část zůstává a většina po dokončení studia odchází zpět do světského života. Etnická skupina Riang zahrnutá do kategorie De'ang je jedinou, která nikdy k buddhismu nekonvertovala, a dodnes fungují v rámci vlastního animistického nábožensko-rituálního systému.

Zatímco dnes De'angové běžně chovají drůbež a prasata, v dřívějších dobách údajně žádná domácí zvířata určená k produkci masa v jejich hospodářstvích nežila (jediným zvířetem byl kohout vydržovaný v každé vesnici za účelem signalizace rozbřesku). To bylo způsobeno vegetariánstvím vycházejícím z buddhistické náboženské tradice. Stejně tak byl zapovězen lov a vůbec zabíjení zvířat, což vedlo ke značným ztrátám na úrodě, kterou pravidelně plundrovala nikým neohrožovaná divoká prasata.

Literatura:

Du, Shanshan. (2011). „Divine compromises: the mother of grain and Gautama Buddha in De'ang religion“. In Du, S., – Chen, Y., eds., *Women and gender in contemporary Chinese societies: Beyond Han patriarchy*. Lanham: MD.

Waové (佤族 *Wǎ zú*)

alternativní označení: Va

populace: 429 709 obyvatel

výskyt v ČLR: Yunnan

výskyt mimo ČLR: Barma

jazyk: wa

- R austroasijská (též mon-khmer)
- V palaungická (též palaung-wa)

Název etnické skupiny Wa znamená „osoby žijící v horách“. Není tedy divu, že na jejich komunitu narazíme povětšinou v hornatých oblastech provincie Yunnan při hranicích s Barmou. Poměrně dlouho byly chápány jako několik oddělených etnických skupin (Le Va, Va Beng, Va Gude atd.) a až v roce 1962 byly tyto skupiny oficiálně sjednoceny čínskými úřady pod jedinou kategorií Wǎzú. Dnes většina z nich žije v oblastech v autonomních okresech Ximeng, Gengma, Cangyuan a na jižním úpatí pohoří Nushan. V roce 2010 se k etnické skupině Wa hlásilo v Číně téměř 430 tisíc osob. Po celém světě jich ovšem žije až kolem jednoho milionu, přibližně polovina z nich v Barmě a druhá polovina v Číně.

Waové si stavěli svá obydlí na kopcích a svazích hor, tedy relativně izolovaná od jiných etnických skupin. Klima těchto oblastí je převážně subtropické s velkým množstvím srážek vhodných zejména pro pěstování rýže, kukuřice, prosa, brambor, bavlny, konopí, tabáku a cukrové třtiny, stejně tak i subtropického ovoce jako jsou banány, ananas, mango, papája či pomeranče. Základem stravy Waů je rýže, kterou doplňují nakládané bambusové výhonky, kuřecí maso, kukuřice a další zmíněné plodiny. Nejoblíbenějším kořením jsou pálivé chilli papričky a Waové jsou velkými milovníky vlastního domácího vína. Jeho popíjení je důležitou součástí všech oslav a svátků. Pohostit někoho bez podání vína je u Waů považováno za velmi urážlivé.

Základem společnosti je u kmenů Wa monogamní rodina, i když dříve nebylo vyloučeno, aby měl muž více manželek. Před uzavřením sňatku mívají mladí lidé ve svém sexuálním životě naprostou svobodu. Po dohodnutí manželství musí ženich jako zasnubní dar přinést několik kusů dobytka. Po svatbě se většinou celá vesnice podílela na výstavbě domu pro novomanžele. Podle tradice by měly být domy postaveny během jediného dne, a právě proto se stavby zúčastňuje zpravidla celá rodina, někdy i vesnice. Dříve zdobily dřevěné domy Waů zvířecí lebky. Pro dnešní stavby je základem dobrá bambusová střecha a troje kamna – pro vytápění, přípravu pokrmů a pro oběti. Tradiční

obydlí se staví na dřevěných kůlech, kde v horním patře bydlí rodina a pod nimi jejich dobytek. Můžeme se ale setkat i s klasickými domy na zemi, kterým ale Waové přezdírají „kuřecí klece“. Počet obyvatel v jednotlivých vesnicích je velice odlišný – od 20 až po 300 rodin. Nejstarší vesnice Waů, často s několikasetletou historií, nacházející se v oblasti Ximeng, pojmu až 400 domácností. Po smrti rodičů majetek zpravidla zdědil (podobně jako u Jingpoů) nejmladší syn.

Před založením ČLR v roce 1949 neměli Waové psanou formu jazyka. Abecední skripta pro ně byla vytvořena až v roce 1957 na základě dialektů burao a yanshuai, ale uvádí se, že jen pouhé 1 % z nich ovládá toto čtení a psaní. Jazyk wa patří k austroasijské jazykové rodině označované též termínem mon-khmer. Postupem času aktivních mluvčích schopných hovořit jazykem wa a jeho dialekty ubývá, a proto je již dnes zařazen na seznam světových ohrožených jazyků.

Oděv lidí Wa se liší podle jednotlivých oblastí, ale vyznačuje se především svojí barvou. Všichni upřednostňují hlavně černou a červenou. Pánské oděvy nejsou příliš výrazné. Skládají se z velmi širokých a krátkých kalhot, kabátu s límcem a černého turbanu. Můžete mezi nimi potkat i muže se střípky v uších. Oproti nim ženy se oblékají mnohem výrazněji. Můžeme je většinou spatřit s dlouhými, rozpuštěnými vlasy, se stříbrnými a bambusovými náhrdelníky, v krátké halence odhalující břicho a se skládanou sukní obvykle vyšívanou květy v různých barvách. Ženy lidu Wa velmi rády nosí prsteny z mušlí a ptačích kostí, korálky a bambusové náramky, které dříve dostávaly jeden za každý rok svého života.

Při kalendářních svátcích nebo významných událostech Waové obětují svým předkům vola, jehož maso rozdělí mezi rodinami. Býk je pro ně symbolem bohatství a jeho obětování má rodině zajistit bohatou úrodu a mír. Podle tradice lidí kmenů Wa obývají duchové celý náš svět a všechny jeho předměty. Dříve proto uctívali okolní přírodu a věřili, že všechny řeky a hory kolem nich mají své božské obyvatele. Důležitým bohem byl Mujij, jehož pět synů stvořilo nebe, zemi, světlo, zemětřesení a život rodu Wa, dalším důležitým božstvem by Agu – bůh vody, Dawa – bůh stromů a Dawu – bůh větru.

Výroba rituálních dřevěných bubnů je jedním z nejposvátnějších obřadů, protože Waové věří, že bubny v sobě ukrývají duchy života. Samotný obřad začíná již výběrem správného stromu, poté následuje přenesení dřeva do vesnice a zpracování. Celý proces trvá více než deset dnů a je při něm obětováno mnoho kuřat. Dříve byli Waové známí ve svém okolí jako lovci lebek, dokonce ještě v šedesátých letech v Barmě bylo řešeno několik takových případů s lidskými oběťmi, které Waové tradičně nazývali *latou*. Dnes jsou však předmětem obětí už jen kuřata, krávy a prasata. V posledních letech někteří Waové upustili od tradiční víry ve prospěch buddhismu či křesťanství.

Čínští Waové dříve hojně obchodovali s opiem, ale v současnosti byli nuceni od tohoto tradičního odvětví zajišťujícího obživu celých rodin pod nátlakem čínských úřadů a čínských policejních složek upustit. Nadále pěstují mák, oficiálně již jen kvůli jeho léčivým účinkům. Velký vliv na udržení produkce drog a obchodu s nimi v regionu má zejména komunita Waů, žijící na barské straně společné hranice. Zde totiž Waové vykazují značné autonomistické tendence a pro boj proti vládním jednotkám založili vlastní „Armádu spojených států Wa“ o síle až 10 000 mužů. Ta se kromě boje s barským státem věnuje právě organizaci a ochraně místního narko-průmyslu a narko-obchodu. V 90. letech šlo o největší drogovou armádu světa, větší než proslulé jednotky v Latinské Americe. Aktivně se podílela na produkci místního heroínu a od roku 2000 se začala přeorientovávat na výrobu amfetaminů. Jejich laboratoře, které údajně zásobují z poloviny všechny asijské trhy, se nacházejí v divokých horách, obývaných kmeny Wa (především tedy na barské straně hranice, kde je kontrola státu podstatně slabší než na straně čínské).

Literatura:

- Blum, S. D. (2001). *Portraits of „primitives“: Ordering human kinds in the Chinese nation*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Jiang, H. (1992). *The Va: Traditional culture and modernization of a minority nationality in China*. (disertační práce).
- Kramer, T., – East-West Center Washington. (2007). *The United Wa State Party: Narco-army or ethnic nationalist party?*. Washington: East-West Center Washington.
- Legerton, C. – Rawson, J. (2009). *Invisible China: A journey through ethnic borderlands*. Chicago: Chicago Review Press.

Jingové (京族 *Jīng zú*)

alternativní označení: Kinh tộc, Gin, Vietnamci

populace: 28 199 obyvatel

výskyt v ČLR: Guangxi

výskyt mimo ČLR: Vietnam

jazyk: vietnamština

- R austroasijská (též mon-khmer)
- V vietnamská

Jingové jsou vietnamskou etnickou menšinou žijící v jihozápadní Číně, kam se přistěhovali z Vietnamu před stovkami let. Dodnes mluví vietnamsky s příměsí kantonského dialektu čínštiny. Žijí hlavně na ostrovech Wutou, Wanwei a Shanxin poblíž města Dongxing v okrese Fangchenggang v Zhuangské autonomní oblasti Guangxi. Jingů jen něco málo přes 28 tisíc, ale toto číslo nezahrnuje dalších přibližně 40 tisíc vietnamských státních příslušníků, kteří v Číně studují nebo pracují.

Ostrovy obývané čínskými Vietnamci jsou pokryté subtropickou faunou a flórou, jsou bohaté na srážky i na minerální zdroje (železo, monazit, titan, magnetit, křemen). Záliv Beibu, otevírající se na jih, je ideální lokalitou pro rybolov s více než 700 druhy zde žijících mořských ryb. Kromě ryb se tu loví i perly, mořští konci a další dary moře – vše využívané v tradiční čínské medicíně. Místní mořská voda je navíc velice vhodná pro těžbu soli.

Nejdůležitějšími plodinami, které rodí ostrovní půda, jsou vedle rýže také sladké brambory, arašidy, taro, proso a různé druhy subtropického ovoce jako papája, banány či longan (druh liči nazývaný též „dračí oko“). Na velkých plochách rostou v pobřežních bažinách mangrovy, které jsou bohatým zdrojem taninu, základní suroviny pro kožedělný průmysl.

Kromě čínského písma využívají Jingové k zápisu svého jazyka také vlastní jedinečný zápis nazývaný zinan (vietnamsky chu nom), jehož vznik se datuje do 13. století. Pro většinu Jingů je ale jednodušší používat písmo čínské. Vzhledem k dlouhodobému soužití a kulturní asimilaci dnes většina Jingů vedle vietnamštiny hovoří kantonským dialektem.

Čínští Vietnamci jsou proslavení svým antifonálním zpěvem melodických a lyrických písní. Jejich tradiční nástroje zahrnují dvoustrunné housle, flétnu, buben, gong i unikátní housle jednostrunné. Mezi oblíbené tance patří tanec s lucernami, tanec s vonnými tyčkami nebo novoroční dračí a lví tanec. Jingové jsou stoupenci buddhismu,

taoismu nebo katolictví a slaví identické kalendářní svátky jako Hanové. Základním dochucovadlem jejich kuchyně je rybí omáčka a rádi vaří pokrmy z lepkavé rýže. Jingský lidový oděv je jednoduchý a praktický. Tradičně nosí ženy těsně přiléhající krátké halenky bez límce se zapínáním vpředu, se zástěrou ve tvaru kosočtverce a tmavými širokými kalhotami. Muži nosí dlouhé kabáty sahající až po kolena převázané opaskem.

Velké množství Vietnamců přišlo v průběhu vietnamské války a po jejím konci do Honkongu. Jde o migrační proud, který v tuto dobu zasáhl celou jihovýchodní Asii. Říkají se jim „lidé z lodí“, protože emigrovali z násilím zmítané vlasti přes moře na velmi jednoduchých lodích. Dlouhá léta byli nuceni žít v Hongkongu v uprchlických táborech, aby byli nakonec většinou repatriováni zpět do Vietnamu nebo přesídleni do třetích zemí (USA, Austrálie, západní Evropy). Mezi lety 1975 a 1999 jich Hongkongem prošlo neuvěřitelných 143 000. Jen asi 1 400 z nich bylo nakonec umožněno natrvalo se usadit v Hongkongu.

Literatura:

Chan, Y. W. (2011). *The Chinese/Vietnamese diaspora: Revisiting the boat people*. Milton Park, Abingdon, Oxon ; New York: Routledge.